

WPROWADZENIE

Nadałam książce tytuł *Humanizm – stracona idea* pomimo tego, że idea humanizmu jest jedną z idei konstytuujących świadomość indywidualną i zbiorową kultury europejskiej od stuleci. Przegląd treści, które łączy się z tą ideą współcześnie, pokazuje bowiem, że jest ona obarczona z jednej strony nieredukowalną wieloznacznością, a z drugiej, wielością rozwinięć filozoficznych i światopoglądowych. W książce przedstawiam i analizuję rzeczoną wieloznaczność i wielość, proponując określony klucz interpretacyjny, który pozwala wyłonić najistotniejsze filozoficzne treści „wpisywane” w ideę humanizmu, przede wszystkim treści antropologiczne. Nie było bowiem moim zamiarem napisanie jeszcze jednej książki o humanizmie, w której prezentuje się humanizm według tego czy innego autora, humanizm tej czy innej epoki. Proponuję natomiast wyłowienie z „oceanu” znaczeń mu nadawanych, a funkcjonujących we współczesnej literaturze przedmiotu, określonych typów humanizmu. Określam te typy, odwołując się do filozoficznych propozycji, które w oczywisty sposób miały i mają istotny wpływ na współczesną świadomość filozoficzną i pozafilozoficzną. Specyfikę poszczególnych typów omawiam na przykładach. Trzeba zatem uznać, że wybór przykładów ma w sobie pewien element dowolności, ale przywołanie wszystkich tekstów o humanizmie nie jest oczywiście możliwe. Aby tę dowolność zneutralizować, proponuję określone kryteria, które można stosować do dowolnego typu humanizmu. Wybrane przeze mnie przykłady, które ograniczają się do tekstów wprost poruszających zagadnienie humanizmu, omawiam możliwie wyczerpująco, przywołując liczne cytaty i ukazując kontekst, w którym tekst funkcjonuje. Każdy z przykładów analizuję, stosując wspomniane kryteria.

Nie można zajmować się ideą humanizmu, nie odnosząc się do przeszłości. Wobec wielości informacji i interpretacji opracowania

kompetentnych badaczy – filologów, historyków idei, historyków filozofii – okazały się bardzo przydatne i trudne do zastąpienia. Kilka początkowych rozdziałów poświęcam zatem humanizmowi klasycznemu, korzystając z opracowań, co pozwala mi argumentować za tym, że żywione dotąd nadzieje na odnowienie się idei humanizmu jako humanizmu klasycznego nie mogą się spełnić. Następnie omawiam współczesne filozoficzne wersje humanizmów antymetafizycznych, ukazując, jak otwierała się intelektualna przestrzeń dla transhumanizmu i antyhumanizmu.

Jako że współczesne filozofie antymetafizyczne postulują albo porzucanie i przekraczanie humanizmu, albo uznawanie humanizmu za ideę praktyczną – właściwą ideologicznie i politycznie, ale nieposiadającą teoretycznego (naukowego) uzasadnienia – źródło nowego intelektualnie satysfakcjonującego odnoszenia się do człowieka i człowieczeństwa odnajduję w fenomenologii radykalnej Michela Henry'ego, której główne tezy omawiam w osobnym rozdziale. Inspirując się rozstrzygnięciami fenomenologii radykalnej i uznając, że idea humanizmu w filozofii uległa swoistemu wyczerpaniu – jest „ideą straconą” – proponuję, aby przeformułować problem „humanizm” na problem „antybarbaryzm” i podaję oryginalne rozumienie zarówno barbaryzmu, jak i jego przeciwieństwa antybarbaryzmu.